

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ **ERSA**

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (RSAI, ERSA)

“Οικονομική Κρίση και Πολιτικές Ανάπτυξης και Συνοχής”

10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο ,
Θεσσαλονίκη, 1 – 2 Ιουνίου 2012

Συνδιοργάνωση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης:

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “LEADER PLUS”

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΒΕΛΕΒΑ ΕΛΙΤΣΑ

Οικονομολόγος, MSc, Τ. Μ. Χ. Π. Π. Α, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, eli_veleva@hotmail.gr

ΠΟΛΥΖΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Επικ. Καθηγητής, Τ. Μ. Χ. Π. Π. Α, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, spolyzos@uth.gr

ΓΕΡΑΚΗ ΜΑΡΘΑ

Υποψ. Διδάκτωρ, Τ. Μ. Χ. Π. Π. Α, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, mageraki@uth.gr

1 Εισαγωγή

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) ήταν η πρώτη κοινή πολιτική που εφαρμόστηκε για όλα τα μέλη της ΕΕ να επιτευχθεί η ελεύθερη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων στις χώρες της ΕΕ, η προτίμηση εντός της ΕΕ προϊόντων που προέρχονταν από τις χώρες μέλη της, η σταθεροποίηση του εισοδήματος των γεωργών, η διατήρηση των τιμών και της διαθεσιμότητας των προϊόντων, η αύξηση της παραγωγής, η εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης των ατόμων που ασχολούνται με την γεωργία (Vidal, 2009).

Το Κοινοτικό Πρόγραμμα «Leader Plus» (2001-2006) είναι ένα επενδυτικό πρόγραμμα το οποίο εφαρμόστηκε σε 15 χώρες της ΕΕ, μία εκ των οποίων ήταν και η Ελλάδα. Βασική επιδίωξη του προγράμματος ήταν η βελτίωση της διαβίωσης των κατοίκων των περιοχών όπου εφαρμόστηκε καθώς και η ανάπτυξή τους (Arabatzis et al, 2010). Το τμήμα του προγράμματος το οποίο αφορούσε την Ελλάδα είχε σαν επιδίωξη την δημιουργία ενός σταθερού περιβάλλοντος ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας της υπαίθρου και την λήξη της απομόνωσης ενός σημαντικού αριθμού περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής (Tzanopoulos et al, 2011).

Στην παρούσα έρευνα στόχος είναι η αξιολόγηση του προγράμματος Leader Plus στην Ελλάδα με εφαρμογή των μεθοδολογιών της ιεραρχικής ανάλυσης σε συστάδες (Cluster Analysis - CA) και της παραγοντικής ανάλυσης (Factor Analysis – FA). Στόχος είναι τα αποτελέσματα της διερεύνησης να συνδράμουν στην βελτίωση της εφαρμογής παρόμοιων αναπτυξιακών προγραμμάτων.

2 Συνοπτική ανάλυση των μεθοδολογιών Cluster Analysis και Factor Analysis

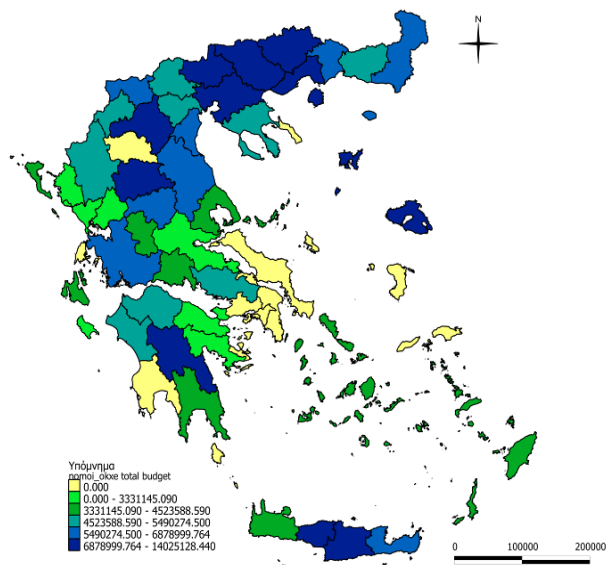
Για την επίλυση του ερευνητικού θέματος γίνεται χρήση δυο μεθοδολογιών, της Παραγοντικής Ανάλυσης (Factor Analysis – FA) και της Ιεραρχικής Ανάλυσης σε Συστάδες (Cluster Analysis – CA). Η Factor Analysis αναπαριστά μια ομάδα εξαρτημένων μεταβλητών ως συνάρτηση ενός αριθμού κοινών παραγόντων και επιπλέον ενός μοναδικού παράγοντα για κάθε εξαρτημένη μεταβλητή. Η μέθοδος αυτή είναι καταλληλότερη για ποσοτικές μεταβλητές ενώ οι μοναδικοί παράγοντες (unique factors) πρέπει να είναι ασυσχέτιστοι και μεταξύ τους και με τους κοινούς παράγοντες (common factors) και αυτό γιατί η παράλειψη σχετικών μεταβλητών και η εισαγωγή μη σχετικών μεταβλητών μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τους παράγοντες που αποκαλύπτονται (Πολύζος, 2011).

Η Ιεραρχική Ανάλυση σε Συστάδες (Cluster Analysis – CA) είναι μια μεθοδολογία η οποία χρησιμοποιείται για τον διαχωρισμό μιας ομάδας δεδομένων σε υπο-ομάδες. Στην μεθοδολογία αυτή ο αλγόριθμος ιεράρχησης χρησιμοποιείται με σκοπό να προκαλέσει μια ιεραρχική αποσύνθεση των δεδομένων κάνοντας χρήση ενός κριτηρίου. Διακρίνονται η διαιρετική προσέγγιση και η συσσωρευτική, η οποία χρησιμοποιείται συνήθως σε προβλήματα ανάλυσης περιφερειακών φαινομένων. Κατά την συσσωρευτική προσέγγιση σε πρώτη φάση διακρίνονται όσο το δυνατόν περισσότερες υποομάδες, οι οποίες αριθμούν όσες και οι προς ομαδοποίηση μεταβλητές. Ο αλγόριθμος μειώνει διαδοχικά τον αριθμό των υποομάδων, ενώνοντάς τις χρησιμοποιώντας τα δοσμένα κριτήρια. Με δεδομένο λοιπόν το σύνολο N των παρατηρήσεων πρέπει να ομαδοποιηθούν με μια μήτρα αποστάσεων διαστάσεων $N \times N$ ή κάποια παρόμοια. (Πολύζος, 2011)

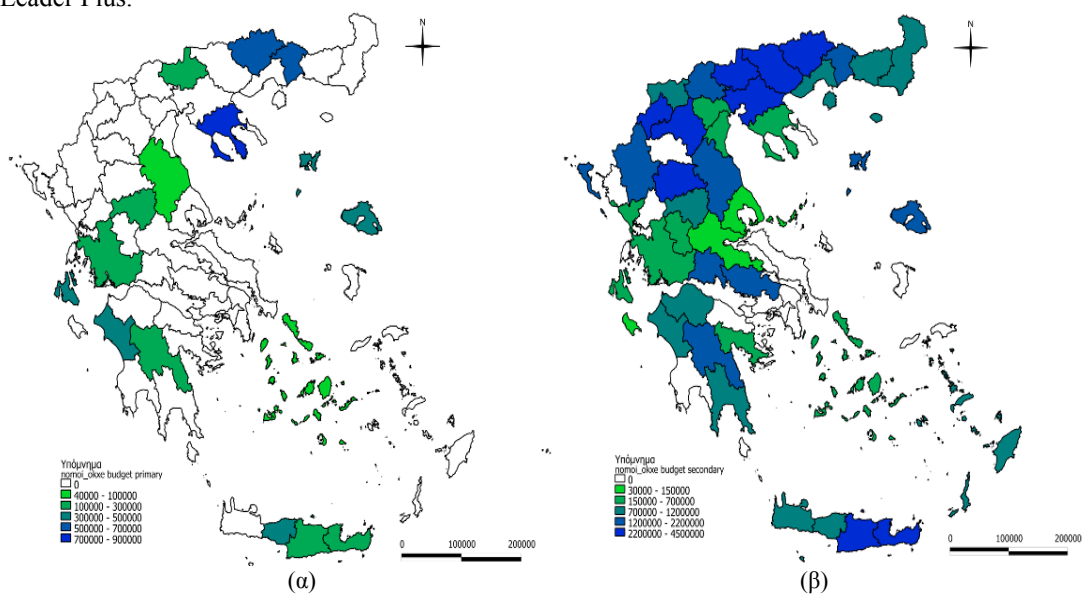
3 Εφαρμογή των μεθοδολογιών στο Leader Plus και αποτελέσματα

Στην παρούσα έρευνα, συγκεντρώθηκαν τα διαθέσιμα δεδομένα από την εφαρμογή και τα αποτελέσματα του προγράμματος, τα οποία διέθεσε η Επιτροπή Διαχείρισης του προγράμματος ύστερα σχετική αίτηση. Τα δεδομένα αυτά στην συνέχεια διαχωρίστηκαν σε κατηγορίες και υποκατηγορίες και κωδικοποιήθηκαν ώστε να είναι δυνατή η εφαρμογή των επιλεγμένων μεθοδολογιών. Το στατιστικό δείγμα αποτελείται από 44 Περιφερειακές ενότητες, 346 Δήμους, 1488 Έργα και 24 Δράσεις. Μετά από στατιστική επεξεργασία του δείγματος ανά περιφερειακή ενότητα προέκυψε ότι τον μικρότερο μέσο όρο τον παρουσιάζει η περιφερειακή ενότητα Φθιώτιδας έχοντας επιλέξιμο προϋπολογισμό 68.312,69€ και τον μεγαλύτερο μέσο όρο η Δράμα με 303.701,47€, ενώ ο γενικός μέσος όρος κυμαίνεται στα 164.065,75€. Το ύψος της συνολικής επιχορήγησης ανήλθε περίπου στα 245 εκατ. €.

Ηράκλειο Κρήτης απορρόφησε το μεγαλύτερο τμήμα της επιχορήγησης, η Κοζάνη το δεύτερο μεγαλύτερο τμήμα της επιχορήγησης ενώ το μικρότερο ποσό έλαβε η Φθιώτιδα.

Εικόνα 1. Κατανομή της οικονομικής επιχορήγησης ανά περιφερειακή ενότητα από το πρόγραμμα Leader Plus.

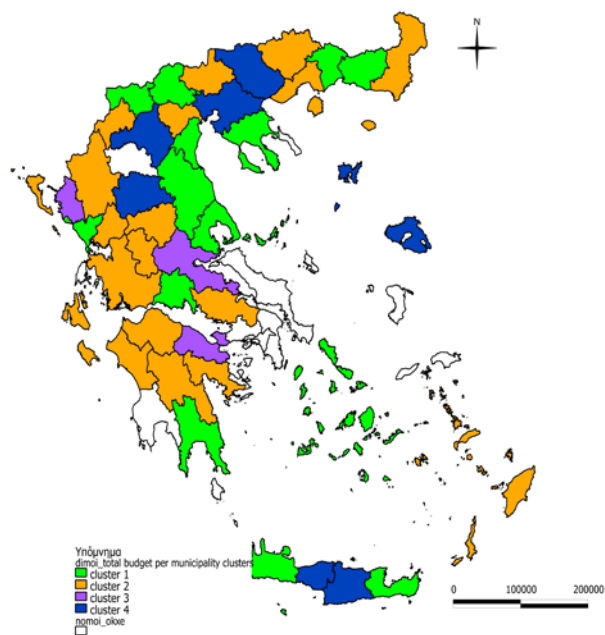
Εικόνα 2. Κατανομή της οικονομικής επιχορήγησης ανά περιφερειακή ενότητα από το πρόγραμμα Leader Plus (α) για τον πρωτογενή τομέα (β) για τον δευτερογενή τομέα.

3.1 Ιεραρχική Ανάλυση σε Συστάδες - Cluster Analysis

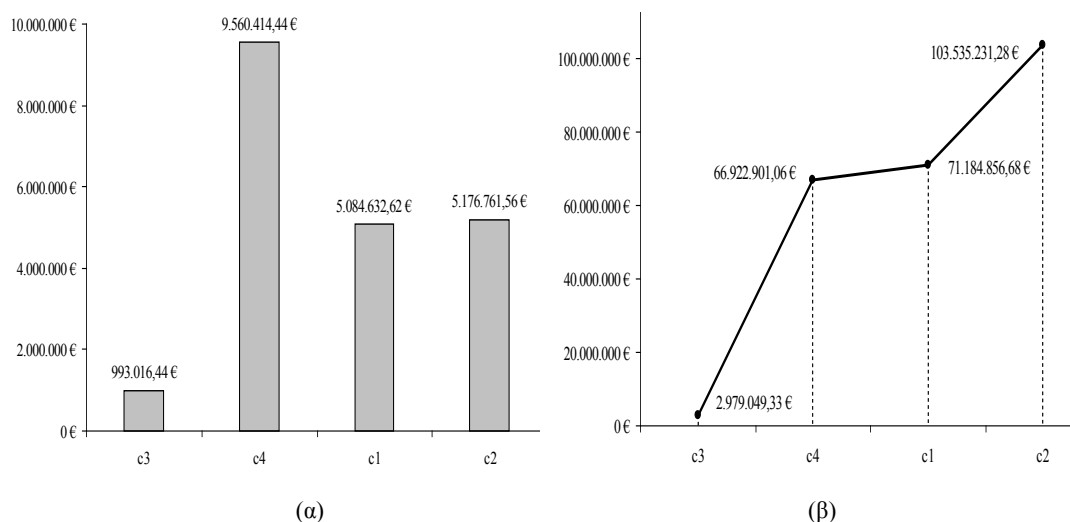
Η επεξεργασία γίνεται πρώτα ως προς τις περιφερειακές ενότητες, στην συνέχεια ως προς τους δήμους και τέλος ως προς τις δράσεις. Στόχος είναι η ομαδοποίηση του αρχικού δείγματος ώστε να διαπιστωθούν οι τυχόν ανισότητες σε περιφερειακό και δημοτικό και σε επίπεδο δράσης. Η ομαδοποίηση γίνεται λαμβάνοντας υπόψη το άθροισμα των τετραγώνων

των αποκλίσεων από τον μέσο όρο της εκάστοτε ομάδας. Το κριτήριο είναι η παραγωγή της ελάχιστης δυνατής αύξησης του σφάλματος στο άθροισμα των τετραγώνων.

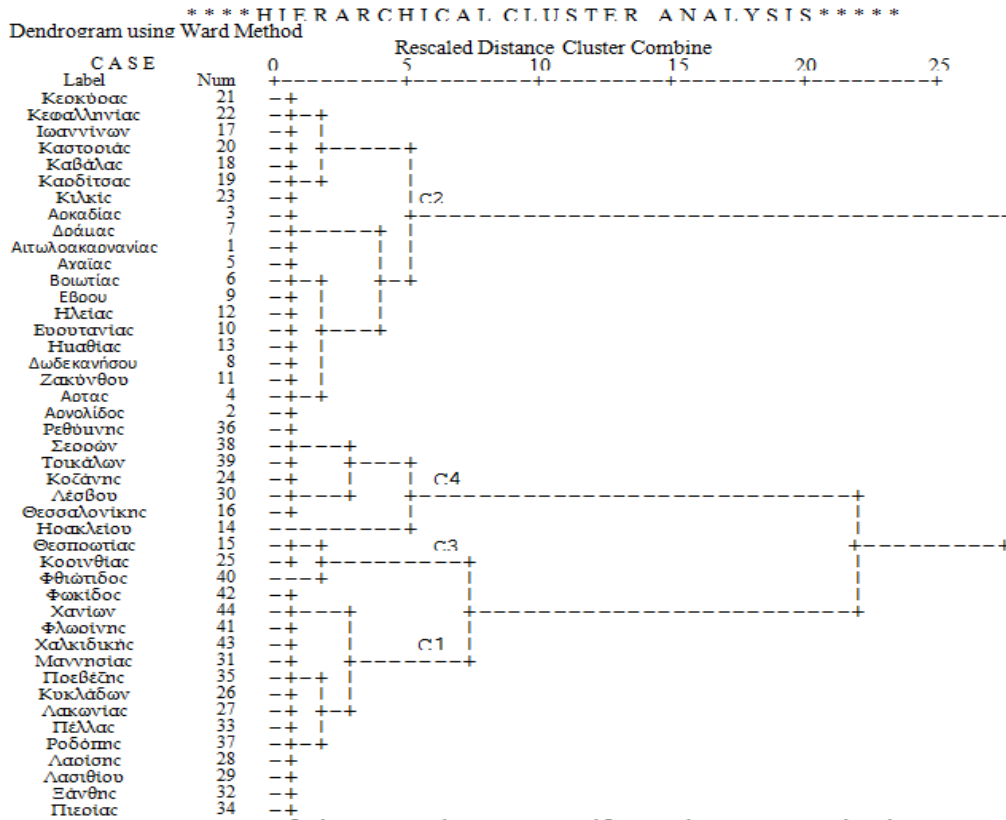
Αρχικά πραγματοποιείται η ομαδοποίηση ανά περιφερειακές ενότητες. Η ανάλυση πραγματοποιείται με χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS 19. Ύστερα από επεξεργασία των αποτελεσμάτων λαμβάνουμε το δένδrogramma της εικόνας 3. Καθορίζονται λοιπόν οι ακόλουθες 4 ομάδες: ομάδα 1 με 14 περιφερειακές ενότητες, ομάδα 2 με 20 περιφερειακές ενότητες, στην ομάδα 3 με 3 περιφερειακές ενότητες και τέλος ομάδα 4 με 7 περιφερειακές ενότητες. Στο γράφημα 1 παρουσιάζονται οι μέσες τιμές της επιδότησης που δέχτηκαν οι 4 ομάδες.

Εικόνα 3. Ομαδοποίηση ανά περιφερειακή ενότητα

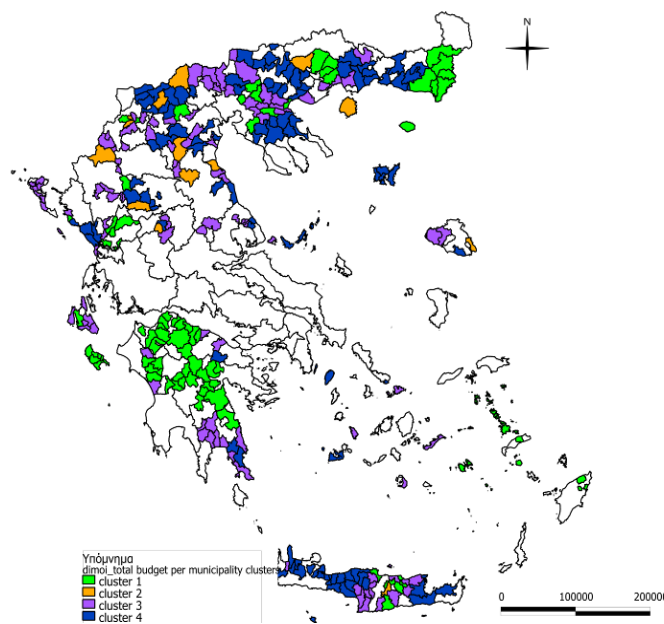

Γράφημα 1. (α) Μέση επιδότηση ομάδας. (β) Συνολική επιδότηση ομάδας - Ομαδοποίηση ανά περιφερειακές ενότητες.

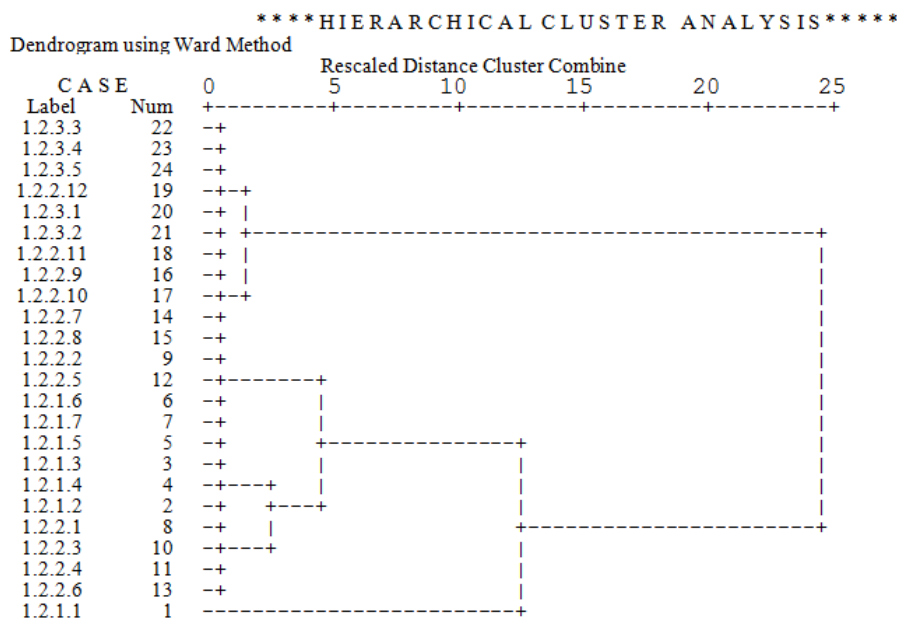
Εικόνα 4. Δενδρόγραμμα σύστασης 4 ομάδων ανά περιφερειακή ενότητα.

Στην συνέχεια πραγματοποιείται η ανάλυση ομαδοποίησης των επιχορηγήσεων εξετάζοντας τους δήμους. Ύστερα από επεξεργασία των αποτελεσμάτων καθορίζονται 4 ομάδες οι οποίες παρουσιάζονται στον χάρτη της εικόνας 5. Στην ομάδα 1 περιλαμβάνονται 110 Δήμοι , στην δεύτερη ομάδα 14 , στην τρίτη 110 δήμοι και τέλος στην τέταρτη περιλαμβάνονται 115.

Εικόνα 5. Ομαδοποίηση ανά δήμο.

Στην συνέχεια πραγματοποιείται η ανάλυση ομαδοποίησης των επιχορηγήσεων εξετάζοντας τις δράσεις. Ύστερα από επεξεργασία των αποτελεσμάτων λαμβάνουμε το δενδρόγραμμα της εικόνας 6.

Εικόνα 6. Δενδρόγραμμα σύστασης 3 ομάδων ανά δράση.

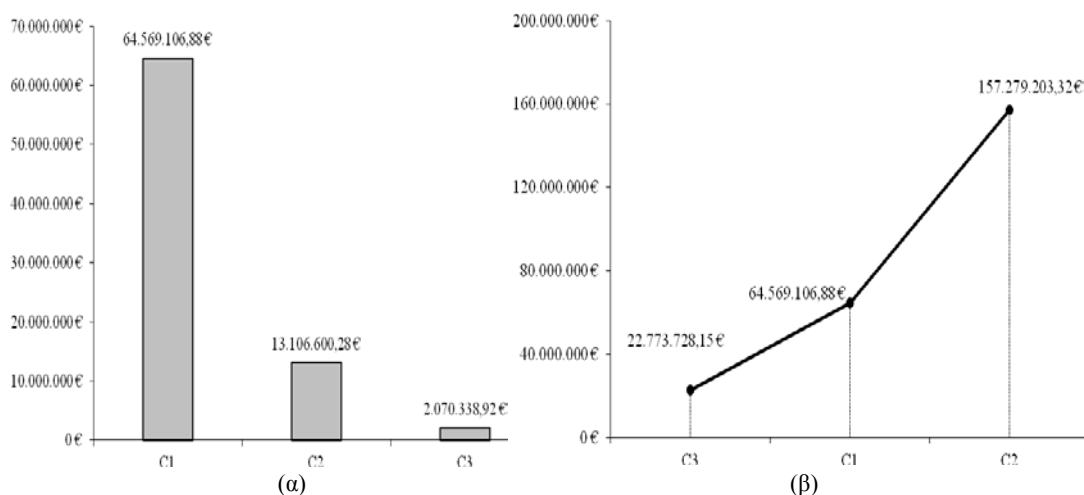
Στον πίνακα 5(α) φαίνονται οι δράσεις που περιλαμβάνονται σε κάθε μια από τις 3 ομάδες που προέκυψαν. Στον πίνακα 5(β) φαίνεται η κωδικοποίηση των δράσεων, δηλαδή σε ποιο οικονομικό τομέα ανήκουν. Σχηματίζονται λοιπόν 3 ομάδες. Στην ομάδα 1 περιλαμβάνεται 1 Δράση, στην δεύτερη ομάδα 12 και στην τρίτη 11 Δράσεις. Στο Γράφημα 2 φαίνεται (α) η μέση επιδότηση που αντιστοιχεί σε κάθε ομάδα καθώς και (β) η συνολική επιδότηση κάθε ομάδας.

Πίνακας 5:·. (α) Ομαδοποίηση ανά δράση.

Ομάδα	Δράση
Cluster 1	1.2.1.1
Cluster 2	1.2.1.2, 1.2.1.3, 1.2.1.4, 1.2.1.5, 1.2.1.6, 1.2.1.7, 1.2.2.1, 1.2.2.2, 1.2.2.3, 1.2.2.4, 1.2.2.5, 1.2.2.6 1.2.2.7, 1.2.2.8, 1.2.2.9, 1.2.2.10,
Cluster 3	1.2.2.11, 1.2.2.12, 1.2.3.1, 1.2.3.2, 1.2.3.3, 1.2.3.4, 1.2.3.5

(β) Κωδικοποίηση Δράσεων

Οικονομικός Τομέας	Κωδικός
Αγρο-τουρισμός	1.2.1.1, 1.2.1.2, 1.2.1.3, 1.2.1.4, 1.2.1.5, 1.2.1.6, 1.2.1.7, 1.2.2.7, 1.2.2.10
Πρωτογενής Τομέας	1.2.2.5, 1.2.2.11
Δευτερογενής Τομέας	1.2.2.1, 1.2.2.6, 1.2.2.8, 1.2.2.9, 1.2.2.12
Τριτογενής Τομέας	1.2.2.2, 1.2.2.3, 1.2.2.4, 1.2.3.1, 1.2.3.2, 1.2.3.3, 1.2.3.4, 1.2.3.5

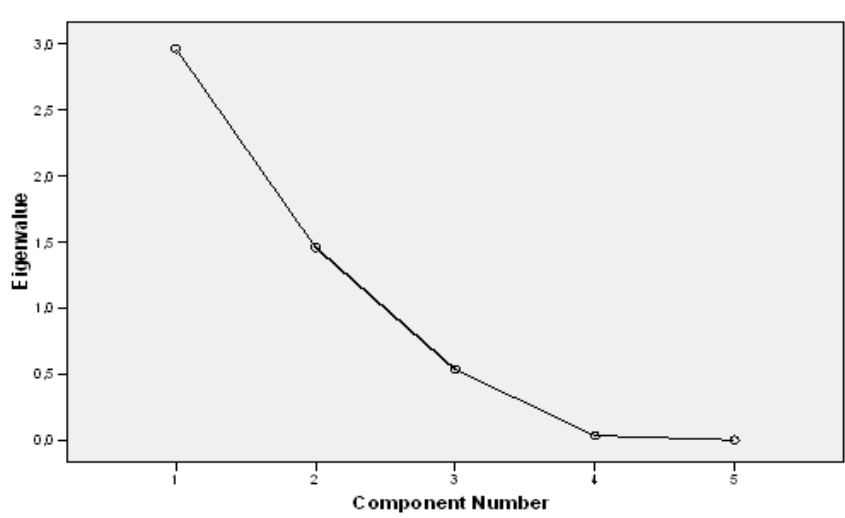

Γράφημα 2. (α) Μέση επιδότηση ομάδας. (β) Συνολική επιδότηση ομάδας - Ομαδοποίηση ανά δράση.

3.2 Παραγοντική Ανάλυση- Factor Analysis

Στόχος της ανάλυσης αυτής είναι να προσδιοριστούν κοινά γνωρίσματα μεταξύ των περιφερειακών ενοτήτων, των δήμων, των δράσεων και των προϋπολογισμών. Η μέθοδος αυτή διερευνά την ύπαρξη γραμμικού συνδυασμού των μεταβλητών ώστε να δύναται να εξηγηθεί κατά το μέγιστο δυνατό η διακύμανση των αρχικών μεταβλητών. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 19.0. Αρχικά λαμβάνεται ο Πίνακας 6 ο οποίος αφορά την συσχέτιση των αρχικών υπό μελέτη μεταβλητών. Από τον πίνακα αυτό διαφαίνεται ότι οι συσχετίσεις είναι ουσιαστικές εκτός από την μεταβλητή «Δράσεις».

Ακολούθως στον Πίνακα 8 φαίνεται ποιοι παράγοντες ερμηνεύουν καλύτερα την ολική διακύμανση των αρχικών μεταβλητών. Οι ιδιοτιμές των δυο πρώτων παραγόντων είναι μεγαλύτερες της μονάδας και εξηγούν το 88,483% της διακύμανσης. Άρα επιλέγονται δύο παράγοντες στο στάδιο αυτό της ανάλυσης.

Γράφημα 3. Διάγραμμα συνιστωσών (scree plot).

Στο γράφημα 3 παρουσιάζεται το διάγραμμα συνιστωσών (Scree Plot) στο οποίο παρατηρώντας την κλίση της καμπύλης επιβεβαιώνεται η επιλογή δύο παραγόντων. Στον πίνακα 7 φαίνεται τι αντιπροσωπεύουν οι συνιστώσες. Η πρώτη συνιστώσα είναι ισχυρά συσχετισμένη με τις μεταβλητές «περιφερειακές ενότητες», «δήμοι» και «έργα», με συντελεστές συσχέτισης 0.997, 0.987 και 0.995 αντίστοιχα. Η δεύτερη συνιστώσα είναι ισχυρά συσχετισμένη με την μεταβλητή «προϋπολογισμός». Επομένως οι δύο παράγοντες θα ονομάζονται «Περιφερειακές ενότητες, Δήμοι και Έργα» και «Προϋπολογισμός».

Πίνακας 6: Συσχέτιση αρχικών μεταβλητών

		Περιφερειακές Ενότητες	Δήμοι	Έργα	Προϋπολογισμός	Δράσεις
Περιφερειακές Ενότητες	Pearson Correlation	1	,974**	,997**	-,052*	,003
	Sig.(2- tailed		,000	,000	,043	,911
Δήμοι	Pearson Correlation	,974**	1	,970**	-,045	-,025
	Sig.(2- tailed	,000		,000	,081	,327
Έργα	Pearson Correlation	,997**	,970**	1	-,053	,001
	Sig.(2- tailed	,000	,000		,043	,968
Προϋπολογισμός	Pearson Correlation	-,052*	-,045	-,053*	1	-,461**
	Sig.(2- tailed	,043	,081	,043		,000
Δράσεις	Pearson Correlation	,003	-,025	,001	-,461**	1
	Sig.(2- tailed	,911	,327	,968	,000	
N		1491	1491	1491	1491	1491

**Correlation is significant at the 0.01 level, * Correlation is significant at the 0.05 level

Πίνακας 7: Περιστροφική Μήτρα

	Component				
	1	2	3	4	5
Περιφερειακές ενότητες	0,997	0,017	0,020	-0,067	-,040
Δήμοι	0,987	0,038	-0,002	0,155	0,003
Έργα	0,995	0,018	0,018	-0,087	0,037
Προϋπολογισμός	-0,078	0,851	0,519	0,001	7,88E-005
Δράσεις	0,007	-	0,517	0,005	0,000

Πίνακας 8: Επεξήγηση συνολικής διακύμανσης

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	%of Variance	Cumulative%	Total	% of Variance	Cumulative%
1	2,964	59,288	59,288	2,964	59,288	59,288
2	1,460	29,196	88,483	1,460	29,196	88,483
3	0,537	10,738	99,222	0,537	10,738	99,222
4	0,036	0,720	99,941	0,036	0,720	99,941
5	0,003	0,059	100,000	0,003	0,059	100,000

4 Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα κοινά χαρακτηριστικά κάθε ομάδας περιλαμβάνουν κοινωνικά, οικονομικά, γεωγραφικά και γεωμορφολογικά στοιχεία, τα οποία διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην απορρόφηση των κονδυλίων του προγράμματος Leader Plus. Παρατηρείται ότι κάθε ομάδα εμφανίζει ομοιότητες σε χαρακτηριστικούς δείκτες όπως το ΑΕΠ και της ποιότητας ζωής. Παρατηρώντας τα αποτελέσματα του Γραφήματος 1 διαπιστώνεται ότι οι ομάδες 1 και 4 δεν παρουσιάζουν σημαντικές μεταβολές σχετικά με την μέση επιδότηση έκτακτης. Εντούτοις ο αριθμός των περιφερειακών ενότητων που απαρτίζουν κάθε ομάδα είναι διαφορετικός και μάλιστα η ομάδα 1 διαθέτει τις διπλάσιες περιφερειακές ενότητες από ότι η ομάδα 4. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα για την ομαδοποίηση ανά δήμο. Από το Γράφημα 2 διαφαίνονται οι ανισότητες στην κατανομή των κονδυλίων ανά ομάδα (ομαδοποίηση ανά δράση). Οι παράγοντες περιφερειακή ενότητα και δράση είναι, λοιπόν, καθοριστικοί για την κατανομή των κονδυλίων του προγράμματος Leader+.

Επιπλέον, παρατηρείται ανομοιομορφία όσον αφορά την απορρόφηση των εγκεκριμένων κονδυλίων μεταξύ των περιφερειακών ενότητων τη Ελλάδας. Σε γενικές γραμμές μερικές περιφερειακές ενότητες έχουν απορροφήσει το μεγαλύτερο τμήμα της συνολικής επιχορήγησης του προγράμματος Leader+ ενώ άλλες πολύ μικρό. Ειδικότερα η περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου Κρήτης και Κοζάνης έχουν απορροφήσει περίπου 9,78%, ενώ η Φθιώτιδα μόλις 0,22%. Επιπλέον από την στατιστική ανάλυση διαφαίνεται ότι ο Αγροτουρισμός απορρόφησε το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων, πράγμα το οποίο καταδεικνύει και την τάση της Ελλάδας. Ο πρωτογενής τομέας απορρόφησε το μικρότερο ποσοστό από τα διατιθέμενα κονδύλια. Ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας απορρόφησαν περίπου το ίδιο ποσοστό.

Η εφαρμογή της ιεραρχικής ανάλυσης σε συστάδες κατέδειξε την ύπαρξη ανισοτήτων στην κατανομή των κονδυλίων. Η ομάδα 2 (ιεράρχηση ανά περιφερειακή ενότητα) συγκέντρωσε το 42,32% της συνολικής επιδότησης ενώ η μέση επιδότηση της ομάδας ήταν μεγαλύτερη αυτής της ομάδας 3 η οποία συγκέντρωσε το 1,22% της συνολικής επιχορήγησης. Σημειώνεται λοιπόν ότι υπάρχει ανομοιομορφία στο ποσοστό του συνολικού κονδυλίου και στον αριθμό των περιφερειακών ενοτήτων ανά ομάδα.

Η κατανομή των κονδυλίων ανά δράση καταδεικνύει ότι η απορρόφηση κονδυλίων παρουσιάζει ανομοιομορφία ενώ η απορρόφηση των πόρων επηρεάζεται από τις περιφερειακές ανισότητες.

5 Συμπεράσματα - προτάσεις

Συνοψίζοντας η παρούσα έρευνα είχε σαν στόχο να καταγραφούν και να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα και οι επιδράσεις της εφαρμογής του προγράμματος «Leader Plus» στις περιφέρειες της Ελλάδας. Πραγματοποιήθηκε ανάλυση των στοιχείων με τις μεθοδολογίες της Ιεραρχικής Ανάλυσης σε συστάδες και της Παραγοντικής Ανάλυσης αφού προηγήθηκε στατιστική επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκαν. Παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα και σχολιάστηκαν ενδελεχώς.

Γενικά το πρόγραμμα Leader Plus, αν και επεκτάθηκε γρήγορα, φαίνεται να μην είχε την πρέπουσα διαχείριση. Η ανεπάρκεια κεφαλαίων ή η δυσκολία ρευστότητας σε κάποιες περιοχές δεν βοήθησε να διατηρηθεί η δημοσιονομική σταθερότητα. Δεν επετεύχθησαν λοιπόν οι στόχοι οι οποίοι τέθηκαν και ακόμα και σήμερα υφίστανται πολλές ανισότητες μεταξύ των ελληνικών περιφερειών. Σίγουρα η εφαρμογή του προγράμματος έχει βοηθήσει τους ανθρώπους που ζουν στις επιδοτούμενες περιοχές και έχει συνδράμει στην βελτίωση τη ποιότητας ζωής τους. Επίσης, δεν μπορούν να αγνοηθούν οι θετικές επιδράσεις της εφαρμογής του προγράμματος εν μέσω μιας γενικότερης μη ευνοϊκής οικονομικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα τα τελευταία χρόνια.

Όπως προκύπτει, λοιπόν από την παρούσα διερεύνηση η εφαρμογή του Κοινοτικού Προγράμματος «Leader Plus» στην Ελλάδα δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και τις επιδιωκόμενες επιδράσεις στην Ελλάδα τόσο στον κοινωνικό όσο και στον οικονομικό τομέα στις περιοχές που εφαρμόστηκε. Να σημειωθεί βέβαια ότι η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε μη λαμβάνοντας υπόψη κάποια ζητήματα. Κατά πρώτο λόγο, δεν πραγματοποιήθηκε διασταύρωση στοιχείων από την εφαρμογή ανάλογων προγραμμάτων σε άλλες χώρες ενώ δεν λήφθηκε υπόψη η επίδραση και η απορρόφηση των προηγούμενων προγραμμάτων «Leader» στην Ελλάδα. Υπάρχει λοιπόν δυνατότητα για περαιτέρω

διερεύνηση η οποία θα εξετάζει και θα συγκρίνει τα αποτελέσματα των προηγούμενων προγραμμάτων «Leader» και του προγράμματος «Leader Plus» τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες όπου εφαρμόστηκε. Τέλος, θα μπορούσε να εφαρμοστεί ένα διαφορετικό μεθοδολογικό πλαίσιο προσέγγισης του εν λόγω προβλήματος και να συγκριθούν τα αποτελέσματα του με αυτά των μεθόδων που ήδη εφαρμόστηκαν.

6 Αναφορές

- Arabatzis G., Aggelopoulos S. and Tsiantikoudis S. (2010). Rural development and LEADER+ in Greece: Evaluation of local action groups, *Journal of Food, Agriculture & Environment* 8 (1), pp. 302-307
- Arabatzis G. and Polyzos, S. (2008). Contribution of natural and sociocultural resources in tourism development of mainland Greek prefectures: A typology, *Journal of Environmental Protection and Ecology* 9(2), pp.446-464.
- Barke M., Newton M. (1997), The EU LEADER Initiative and Endogenous Rural Development: the Application of the Program in Two Rural Areas of Andalusia, Southern Spain, *Journal of Rural Studies* 13(3), pp. 319-341.
- Geraki M., Polyzos S (2011) *Public Investment Regional Allocation under Uncertainty*, 51th Anniversary European Congress of the Regional Science Association International: “New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World”, Barcelona.
- High, C. and Nemes, G. (2007), Social Learning in LEADER: Exogenous, Endogenous and Hybrid Evaluation in Rural Development, *Sociologia Ruralis*. 47 (2), pp. 103-119.
- Nardone, G., Sisto, R., and Lopolito, A. (2010). Social Capital in the LEADER Initiative: a methodological approach. *Journal of Rural Studies* 26, pp. 63-72.
- Polyzos S. (2009), *Regional Inequalities and Spatial Economic Interdependence: Learning from the Greek Prefectures*, *International Journal of Sustainable Development and Planning*, vol. 4(2), pp. 123-142.
- Polyzos S. and Arabatzis G. (2008), Spatial distribution of natural resources and their contribution to regional development in Greece, *Journal of Environmental Protection and Ecology* 9(1), pp.183-199.
- Sambamoorthi N. (2002). *Hierarchical Cluster Analysis Some Basics and Algorithms*, Englishtown
- Vidal R.V.V. (2009). Community facilitation of problem structuring and decision making processes: Experiences from the EU LEADER+ program, *European Journal of Operational Research* 199, pp. 803–810.
- Γεράκη Μ. Πολύζος Σ. (2008), *Βέλτιστη Περιφερειακή Κατανομή Δημοσίων Επενδύσεων: Κριτική Επισκόπηση Μεθοδολογιών*, Πρακτικά 8ου Εθνικού Συνεδρίου του Ελληνικού Τμήματος της ERSΑ “Αστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση», 17 και 18 Οκτωβρίου, σελ. 466, Αθήνα.

Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. Κ.Π. Leader+, (2004), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader Plus(2000-2006). [Online]. Διαθέσιμο: http://www.leader-plus.gr/documents/Operational_programme_review.pdf [Retrieved]: 13/10/2011 στις 10:23.

Υπουργείο Γεωργίας(2011). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader Plus. [Online]. Διαθέσιμο: http://www.minagric.gr/greek/data/Leader_per.doc [Retrieved]: 25/11/2011, στις 21:05.

Πολύζος Σεραφείμ(2011). *Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Κριτική.